

השכחת - לוח מים?

מאת רחל סבוראי

יחידתו של אורי בן אורי אשר לקבל את הרושם כאילו חדרה יחידה זו לאיזור לא לה!:

"סימולטאנית לקרבות שנערכו בארמון הניצב ובמוצב הפעמון הוטל בשעות אחר הצהרים של קה התכוננו בשקדנות רבה כל כך" (עמ' 114).

להלן - מובא תיאור הכיבוש של המוצבים האלה יום החמישי ביוני. הגדוד שביקודו של מיכאל פייקס - להסיר את האיום שארבו למבואות הצפוניים של העיר. פלוגותיו של גדוד זה התפרשו עוד בימי הכוננות לאורך פרודגור ירושלים, ונערכו מול המוצבים הירדניים. שהיו פזורים בצידו הצפוני של הפרוזדור. מוצבים אלה נוצרו על גבעות המפורזות ביו לטרון לבני דרך ירושלים-דמאללה, וכמה מהם, כגון: הראדאר, שייך עבדול עזין ונבי חרמיש הגונבים להם מתחת לאף את המלחמה סמואל הפכה מאז התבוסות שנחלה בהם חטיבת הראל במלחמת השחרור. מיתוסים קודרים הם נחשבו. זה 19 שנה, ככלתי מנוצחים" (עמ' 110-111).

ההדגשות - במקור):

"בין המוצבים היה גם החייל מיכה, שהוצב על ידי מפקדו בנקודת תצפית גבוהה הנשקפת אל מוצבי האויב המתנשאים באופק. האיסור שבו ישב וצפה היה כולו מוכה פגזים... כמו להרגיע את עצמו, לחש בינו לבינו, התאפק בחור, התאמר עוד מעט וציאים לתקוף את הנבלות האלה" עתה מתארת השתתו של מיכה נוכח עליית הגז קום של הטיבתי-השריון של אורי בן אורי הכובשים להם את המסלטים האלה:

"מיכה נשאר במקום-התצפית שלו וצפה עם יתר אנשיו גדודו הנדהמים בכוחות השריון וה' חרמיש הגונבים להם מתחת לאף את המלחמה לה התכוננו בשקדנות רבה כל כך" (עמ' 114).

להלן - מובא תיאור הכיבוש של המוצבים האלה מפיו של אורי בן אורי: "היאור יבש. קצר. תכליתי. המשחזר כליכורו על החי עמוד בספר.

בפני כותב הספר היתה חזרמנות נדירה לכתוב על רגשותיו של אורי בן-אורי-בנר זופה לכבוש מסלטים שעל כיבושם חלם במלחמת השחרור וללוות את דרכו במלחמה בגורו (וכפי שהוא מלוות את הצנחנים עד עלותם לירושלים ואת ניכורו מופת מראשית המלחמה ועד סופה) - אך הוא מעדיף לספר על אלה שהיו אמורים לכבוש אותו איזור. מלוות אותם בכימי הותיקה ועד פחדיהם... שלא נותר לו לקורא, ההולך על שאל אחרי מלאי-אוי - כי אם לכעוס בלבד על לוחמיו של בן אורי. שבאים וגונבים להם את המלחמה, ונתה לעזין, "התבוסות של הראל", אכן, חטיבת הראל של ת"ח התקופה השובה והתקופה. בראשית המלחמה את המוצבים האלה. פעם נכבש הראדאר לבצע - ומחסר תמושת ללוחמים השרצים - נעזב, ושם אחרת. עלה הערפל וגילה ללגיון הערבי בנבל סמואל את לוחמי הראל הקרבים לאור השחר. עשרות הרגים נחרו בשפה.

כמוכב, היו תבוסות. אין מלחמה ללא אלה. בספר המלחמה על ירושלים" תוארו למשל "מטויה שתי טעויות של הצנחנים, טעויות גיווטי, שעלו בקרבנות רבות. היו זה חלק מיוזמי של הספר - שאינו מעלים את ושהוא מתיישב על כמה גם חיל מאומן ומסואר כצנחנים - נופל קרבן לכשלונות מצעיהם. על כן באשר להראל - לא עצם הכרת המשלונות היא המקומות. השאלה קשורה בפרוסודרציות שבהן מוכרים הדברים. כיוון שנצחונות אינם מוכרזים כלל, נוצר רושם שהיו רחוק מן האמת ההיסטורית.

(ב) כיבוש שער ציון. לא סחות מובתקת היא הדוגמא השניה. בפרק הקרא "שער האריות" אנו קוראים חמצית של תולדות ירושלים מימיה הקדומים ועד ימינו אלה. במהלכה נאמר כך: "במלחמת השחרור נעשה הסיון הראשון להחזיר את העיר לשלטון יהודי, חבורי - אמר מפקד עוזי נרקיס לאנשים שעתידיים היו להשתער על החומות - אתם עומדים מול חומת ירושלים ממקום זה ועמיר זו גורשו היהודים לפני 1877 שנים. אתם הראשונים מאז ימי החורבן של ירושלים, שהושל עליכם לעלות בחומה זו. חזקו ואמ"ר זו התקפה. בירוע, נכשלה והעיר נפלה בידי עב" את הלגיון של עבדאללה" (עמ' 294-5).

כך, חד והלק: "ההתקפה בירוע נכשלה" בירוע? התקפתם על אותם לוחמים הנזכרים כאן ושל מפקד עוזי נרקיס - לוחמי הראל - לא נכשלה. הם פלצו לעיר העתיקה והגיעו עד לרובע האלמרי, לא הנצורים. נצחון הקרב בנזב משום שלא באה תגבורת להתלים, מצאתי לנכון לבקש מאחד מלוחמי הקרב המוא לשבו ולשחזר אותה. הלא טוב להעמיד דברים על דיוקם באמצעות אלה שלחמו וניצחו בקרב ההוא. והנה קטעים מכתבתו של הכותב, משת פילצה, יליד תל אביב ותושב חולון כיום:

"אני מוכרח לציין שקרב זה וכל שמסביב לו הוא אחד הקרבות שהשאירו בי משקע מה, עד עתה איני שלם עם עצמי. לא מיצינו את כל האפשרויות שנוצרו לפריצה לעיר העתיקה. משום מה השתבשו העניינים. בשער יפו לא הכל נתנה לכורה ואנו, חלק מהכוח שהיה אתנו, יצא לכבוש את הר ציון. הקרב שלא תוכנן מראש ולא נראה כמישמה קלה בוצע בעזרת הכוח של אורי בנר. כשפרצנו להר היתה זו הפתעה גדולה לכוח שישב למעלה בביתסה (ואת ראיו לפי המיסוד המסודרות שהשאירו הלגיונרים)...

"התבססנו במשך היום על ההר. טוהרו הבתיים... בערוב היום התחלכו שמועות שמתכננים פריצה לעיר העתיקה. וכוח של ח"ים ירושלמי יבוא להחליף אותנו בשמירת השמח שנכבש. כוח זה משום מה התאחר להגיע והגיעו מתימספר. היתה התארגנות של הרגע שלפני קרב-הכניסה לעיר.

לא סכבר קראתי את הספר "המלחמה על ירושלים" מאת משה נתן. הספר - ספר טוב. לא לשאף ציינו אותו המבקרים לטובה מבין הספרים הרבים שנכתבו על מלחמת ששת הימים.

סרם אבקר תופעה מסוימת בספר. אוסיף ואשכח: זה ספר מלחמה טוב. הוא מתאר את הלוחמים כגנאי שיוחס, בלחמתם האמיצה ובחלושיותיהם הקטנות. הוא מתאר את פחדיהם. את דאגתם לביתם ואת טעויותיהם. ספר זה מדבר אלינו דרך אנשים בלתי-הולכים הוא נוקב וזיקר היתירות של הקורא עם גורלם. מצויים בספר קטעים מעריצי לב כדוגמת אותו סיפור על "החייל האלמגי" שכמעט ולא זוהה בכליו ובהיקברו. נבדלים הם פרקי הספר במידת-הענין שהם מצוררים בקורא. יש והקורא נסחף בשטף התיאור הגהיר והרושט. ויש פרקים קלושים שדמה כאילו הכל חוזר על עצמו וכבר נבדל קודם לכן.

באופן כללי - ניתן לומר שהמספר "ניצל" במלואה את הסיטה בה בחר - ההבדל מהלך המלחמה על ידי ליווי הלוחמים שעשו אותה.

אבל... ספר זה מנסה להקיף את המלחמה על ירושלים. זו היא כוחו המהולל בעצם שמו. על כן קיימים בו קטעים שגודו להסברת ההיקף המלא והרע המלא של המאורעות: תיאורי הכוננות שבספר מלחמה. עברה של ירושלים וירושלים המופתה. בנקודה זו יש לומר כי הספר למה בחוסר אובייקטיביות מיוחד. אינל מכירה את כותב הספר ואת תולדות חייו לא אדע. אך למה שאכשל לנחש זאת מתוך הספר: משה נתן יש להם ידה. מקורב הוא אצל ספרונאים וקרוב לוודאי - שהיה בצנחנים.

פרטים אלה אפשר לשאוב מספר, במקום הנרחב שתופסיכ בו נושאים אלה. אין זו חולשתו של הספר שהוא מזדהה עם אנשים אלה ופעלה אותם. אין אדם גידול על אהבתו ואמפר שנו גם מעלתו הגדולה של הספר.

אבל... כאשר בשל חוסר סימפאטיה מסכיחים לוחמים אחרים. וזאת, במידה בה מוחלטת עד שאין צמצוא כלל את עקבותיהם - אי שתיאורם ניתן בצורה המסלפת את דמותם - יש בכך משום מחלל רב-משמעות.

בפרק הפתיחה, הציפיה" מסופר על הכוננות: "מתוך ארת הסיבה הצנחנים של מוסף, החטיבה דרובה לקרב והמלחמה מתממתה. נאמר שם:

"נתקחה כל כך הוויכוח הפוליטי שחילק את מחנה הצנחנים, כמו את שאר אזורי הארץ לרגי צים" - שהאמינו כי רק האגרוף הצבאי יפתור את הבעיות - ולגיונים, שגדלו בעיקר בשוכבי הקי בוצים וצידוד במתן השאטנה האחרונה לדוגלים במחבק הדיפלומטי, אשר המשיכו במאמציהם ה' סיוציניים. לחיסול המתחיות בדרכי שלום" (עמ' 18).

רק במקרה שנתהנה עיני על קטע זה כשראיתיו - השבתי שדרך כוסי זו הנה "תהבולה" ספרותית. הלא כולנו ראינו כיצד "יונים" אלה שגדלו בסוכבי הקיבוצים, לחמו אחר כך, בבוא שעת המבחן, היששתי-איפוא, את דמותם של אנשי הקיבוץ בין הלוחמים הממוארים בספר "הפטי" ולא כצנחני.

בספר מוזכרים עשרות לוחמים בשמם. נזכר גם ביתם של רבים מאלה. אך אף לא בית אחד מהם בית קיבוצי הוא. אמלוי במשפט המכילי, המספר על דאגת הלוחמים לבתיהם, כתוב:

"האחד חמש לגורל המשפחה בעורף, אם יופ" גו היישוב העירוני, שני סיפר על המשק במושב, שהופקד בידיהם של נערים. שלישי הביא בשרה ממחמת על הולדת בנו" (עמ' 17).

סביר לסיף הספר מצאתי אכנס פעם אחת רמז ללחימתם של אנשי-הקיבוץ. בפרק הסיים, הקרוי "שער הצנחן" כתוב:

"אצלנו - מספר חייל בשם רפאל - לא היתה חגיגה, כששמענו שכבשו את ירושלים. אני זוכר שאמרנו לעצמנו שמסכנים אלה שלקחו שם. כי לקחום בשמח כזה זה נרא ואיום. פחדתי על אותו החברה... זאת אומרת החברים שלי... כל הפלוגה שלי לשעבר והחברה של בקיבוץ צנחנים" פשוט פחדתי עליהם" (עמ' 339).

אין עך כמובן קטע זה, כבוטי מגומגם זה של רגשות. אך בכך לא נספרת החוששה של כל הלוחמים בירושלים. והוא חלקם של בני הקיבוץ בשרות הצנחנים היה עצום: מאות מן הגופלים היו אנשי קיבוץ ואחוז מדהים זה של חללים - אינו מקרי. כשהמשיכו וקראתי בספר נתחורר לי לקיין נוסף: ענינו בדרך בה נזכרים לחי"ח בירושלים, מסבב הדברים שהמלחמה על ירושלים בתש"ח היתה ברקע האזור המלחמה האחרונה. אולם למרבה ההפתעה נזכרת כאן מלחמת השחרור לא מתוך הערכה - כי אם מתוך זלזול והמעט ערך.

הטיבתי-הראל של הפלמי"ח שלחמה על ירושלים, הבטיחה את הדרך אליה וככשה טכונות בציר עצמה בנזב את משה נתן טוב ורוב במונחים כמו "הכש" ליוגת של הראל", המחדלים של הראל".

אבא שתי דוגמאות: א) כיבוש נבי סבואל. משלט נישא על בצפון הערבה של ירושלים, שחלש על הדרך לירושלים מאז מלחמת העצמאות - נכבש בבלחמת ישת הימים בידי חטיבה 10. הטיבתי-שריון הנושאת את שמה של חטיבת הראל. מספרה, אורי בן אורי היה מפקד פלוגה כהראל בתש"ח.

ערכו של כיבוש נבי סמואל וסביבתה לשהרורה של ירושלים, הימיו המופלא שבצנחנה שבאותה חזית בה לחמה חטיבה מסוימת בתש"ח הוטלו יעודים דומים על חטיבה הנושאת את שמה ומפקד מהימים הם פיקד עליהם - מיומים מקום לפרק שמונים ומעניין בספר שנושא - המלחמה על ירושלים. אולם - כשפרו שליכבוש מבואותיה הדרומיים של ירושלים הוקדשו פרקים פרטים (רצונו פחדוי-אנשו ונכורה על-ידי מתואר לקרב לפרטיו. רצונו פחדוי-אנשו על-ידי את - מתואר כיבוש-המשלטים בצפון-ירושלים בקצרה וביכולת.

אך לא רק זאת: תיאור כיבוש נבי סבואל בידי

השגות על „המלחנה על ירושלים“

(המספר בעמ' 11)

מה שזכור לי הוא כי לפריצה עצמה הוקצתה מחלקה אחת עם כוח פורץ ראשוני של תבלנים. היה לי הכבוד להיות עמהם, ולהניח את חומר הנפץ ליד השער.

...ובכן פרצנו פנימה ולשמחתנו הרבה נתן דקות ספורות התחברו עם אנשי הרובע היהודי... אבל אין זה מטפיק לפרוץ ולהגיע. היה צורך להילחם ולטהר ולהחזיק שטח די רחב על מנת שנוכל להמשיך בקחימה בעיר עצמה נגד כוח של לגיון שכנראה היה נחוש להמלטה להילחם בעיר העתיקה עד הסוף... משהו היה משובש בפעולה זו בדרגים הגבוהים. ואולי נטע דבר זה מחוסר כוח אדם מתאים ומספיק. אני בטוח כי אם ניתן היה לשתי הפלוגות שהיו לנו בגדוד, המדולדלות מקרב של חדשים להילחם אך ורק בעיר העתיקה ולטהרה מאוב — היה הדבר עושה בידיונו.

ולבסוף, עזרה של המפקד: מתוך רשימתו של עוזי נרקיס מספר הפלמ"ח, שבחלחלה: „הפריצת לשעיר ציון“ (עמ' 480-481).

שעת חצות. אנו הולכים לפרוץ את חומת העיר העתיקה. מטרתנו: יצירת קשר עם הנצורים. שם. אין שעות להרהר בגודל התפקיד וייחודו. משנפרוץ את המעבר — צריכים לבוא אחרינו תגבורת מלוחמי ירושלים ואספקה. תחמושת ותו' חרי פואה. לעזרת הנצורים. כך הוסכם והובטח לנו על ידי הפיקוד הירושלמי.

...תפסנו קשר עם העיר העתיקה: אנו אבנו דימ... הצילו הצילו הצילו!

השעה — שתיים אחר חצות המכשיר מודיע כי הכל מוכן. מן העיר מודיעים כי כוח של חי"ש יערוך פעולת הסחה מכיוון שער יפו. אכן, יהיה בזה סיוע נוסף.

„פעל' — בסדר, עבור.“
„התבלנים מתקדמים לאיטם החיפוי עו' החומר הונה והתבלנים נסוגים. פיצוץ. הפורצים מסתע' רים וחוזרים לשער. ענו אבק מתאבק מעל שער ציון והמכשיר מודיע: אנו כפונים.“

„מעטה באות ההודעות ותוכפות: אנו מתקד' מים לכיוון הרובע היהודי. אין התנגדות — הגענו. במכשיר (הקשר) רחש משונה. אין זאת כי שומעים את מיצמוץ הנשיקות בהם כיבדו הנצור' דים את אנשינו בכואם...“

„אולם התגבורת הנוספת אינה מגיעה ואלה שהגיעו וקיבלו הוראה להחזיק מעמד בשער, אינם יכולים למשימה: מתקדם טוען שאנשינו אינם מאו' מנים כלל...“

„שמונים אנשי החי"ש הטיירוניים שהגיעו. נכנסים אל הרובע הנצור ומצטרפים למגינים. אור היום מתקרר. אין ברירה: אנשי הפורצ' מוריס להר ציון ואומרים להבטיח את השער הפרוץ מצד הדר.“

„ומיד הם נקראים לקרבות חדשים.“
„ובכן, את הקרב הזה. בו הגיעו לוחמי הראל דרך שער ציון עד לנצורים בעיר העתיקה אפשר לספור בפסוק „ההתקפה, פריצת, נכשלה“!“

יהיו שיטאלו: מה ערך להשגות אלו? מי אינו יודע על לוחמי הפלמ"ח והלקם במלחמת השחרור. או מה רב חלקם של בני-הקיבוץ ביהדות הלוחמות?

נכון. רבים ידעו. אך את הסיפור הזה יביעו גם אנשים אחרים. בני נוער ועולים, אשר לא ידעו את יוסף ועובדות אלו אינן ידועות להם. הם ירצו להביר את המלחמה על ירושלים דרך ספר זה ומבלי שמים למשול. את שורות הצנחנים ביאלו בעיר אנשי-ידת שהם והם הבדם נתנו לצנחנים את טעם המלחמה ואת הקשר לירושלים. אך אם לא הבחינו הקוראים בעובדה שאין אנשי הקיבוץ נזכרים כלוחמים — הלא זאת לא יכול היה לקרות בהיסח הדעת למספר: הוא. שהלך בעקבות הלוחמים, שראינו אותם והאזין לסיפורם — הלא מוכרח היה להיתקל גם בקיבוצניקים. האם בכונה דן האלם את לופים שלהם?

לא פחות חמוקה הצגת לוחמי תש"ח. כאילו היתה דרכם סוגה בנסיגות ותבוסה.

האם אמנם כך רואה משה נתן את מעלם של הלוחמים האם זו הוצאה מהסיכחה הכללית והשטטוש שהיו נהוגים בשנים שלאחר בלחמת השחרור — או שגאלה לו למספר. כמו לחלק מלוחמי הצנחנים. שלהם לברם מביע לתר הגבורה (ואינו באה חלילה להגמיר קומתם) וכאילו ראשיתה של לחימה — מהם. לי אין הסבר לדרך האמרה של משה נתן בשאלות אלה. שמה יבוא הסבר ויעמידני על הסבר?!

תמלחתי.

גימור 12, „למרחב“, 19.9.1969

לר
גליון
לקונן
היה
ריס
זכרון
(מאת)
סופר
משה
קריב

מס
המדוי
בגילוי
(על כ
מחול
החדש
דממו
שנאה
מורת
יומני
הראי
של
גיורס

חל
שלוש
יומני
תורה

בני
הבוא
אריה
על י
משא

בג
3/10
בות
האיני
רות
הסיכ